VARIA – Recenzii: Andrea Bertici

1. Hans Gehl, *Donauschwäbische Lebensformen an der Mittleren Donau. Interethnisches Zusammenleben und Perspektiven* (*Modul de viaţă al şvabilor din Bazinul Dunării Mijlocii. Convieţuire interetnică şi perspective*), Marburg, N. G. Elwert Verlag, 2003, 330 p. + 7 p. – publicaţiile Comisiei pentru Studierea Etnografiei Germanilor Răsăriteni.

Printre publicaţiile Comisiei pentru Etnografia Germană şi Est-Europeană, în cursul anului 2003, s-a publicat, ca rezultat al cercetării pluridisciplinare, un nou volum al lingvistului şi etnografului de origine germană dr. Hans Gehl.

În centrul volumului, intitulat "Donauschwäbische Lebensformen an der Mittleren Donau. Interethnisches Zusammenleben und Perspektiven" (Modul de viaţă al şvabilor din zona Dunării Mijlocii. Convieţuire interetnică şi perspective), se află obiceiurile şvabilor dunăreni, reflectate în munca zilnică şi la sărbători. Datorită ponderii mari a categoriei ţăranilor şi faptului că în oraşe a trăit o ţărănime urbanizată, cultura unui popor este definită de tradiţia vieţii săteşti. Din această cauză, majoritatea obiceiurilor au origine ţărănească.

Formulate în partea introductivă, volumul îşi propune să răspundă la următoarele întrebări: cine sunt şvabii dunăreni; din ce ţări ale Europei Centrale provin; ce fel de obiceiuri şi particularităţi au adus din regiunea de baştină; cum s-au modificat aceste particularităţi în decursul secolelor, în condiţiile specifice ale regiunilor de colonizare din sud-estul Europei; ce au preluat de la etniile învecinate şi ce au oferit acestora, cum s-au manifestat diferitele limbi şi culturi din acestă zonă; cum decurge, în prezent, integrarea şvabilor expulzaţi şi emigraţi? De asemenea, partea introductivă ne oferă o bogată prezentare cronologică a lucrărilor apărute în domeniul etnografiei şvabilor dunăreni. Amintindu-i pe cercetătorii Karl Manherz, Ingeborg Weber Kellermann, Annemie Schenk, Hermann Bausinger, autorul este pe deplin de acord cu importanţa studiului sistemului de relaţii dintre lumea socială şi culturală, din trecut şi din prezent, împreună cu acele procese dinamice şi dialectice care le însoţesc. Volumul pune accent şi pe interpretarea interferenţelor culturale şi economice dintre majorităţi şi minorităţi etnice. Printre autorii care s-au ocupat de studiul obieciurilor, dialectelor şi vieţii economice înşiră pe cercetătorii Anton Tafferner, Heinrich Schmidt etc. Printre numeroasele lucrări, sunt menţionate publicaţiile apărute în cadrul Institutului Şvabilor Dunăreni şi a Comisiei pentru Etnografia Germană şi Est-Europeană.

Noţiunea de şvabi dunăreni, adesea utilizată în literatura de specialitate din domeniul istoriei, geografiei şi etnografiei, este, de fapt, o generalizare, deoarece prin ei se înţelege totalitatea coloniştilor germani aşezaţi, în secolele XVIII şi XIX, în Bazinul Panonic. Astfel, această denumire, alături de şvabi, desemnează şi un număr mare de franci, palatini, bavarezi, austrieci, silezieni, etc. Sosiţi din diferitele părţi ale Germaniei (Sud-Vestică, Centrală), din Austria, din partea nordică a Elveţiei, coloniştii veniţi cu obiceiuri, dialecte şi porturi diferite, datorită mediului înconjurător şi a popoarelor învecinate, în decursul a mai multor generaţii, şi-au dezvoltat o identitate proprie. Această identitate constă în uniformizarea obiceiurilor, precum şi dezvoltarea modului specific de construcţie a localităţilor şi a caselor. Referindu-se la gospodăriile şvăbeşti, autorul accentuează faptul că aceşti colonişti au adus din locurile natale noi metode de organizare a gospodăriei, prin care, astfel, au contribuit la dezvoltarea noilor regiuni. Caracteristic pentru gospodăria şvăbească până la sfârşitul secolului al XIX-lea este monocultura grâului şi a porumbului. Între cele două războaie mondiale situaţia economică a şvabilor dunăreni atinge nivelul cel mai ridicat, datorită extinderii creşterii animalelor (vite şi porci), precum şi a viticulturii. Tot acest capitol ne oferă informaţii despre evoluţia numerică a coloniştilor, precum şi despre situaţia politică de după 1945.

În viaţa de zi cu zi, în cadrul comunităţilor şvăbeşti, a avut o mare importanţă păstrarea tradiţiilor. Printre acestea amintim: sistemul de moştenire, sărbătorile de peste an, şi obiceiurile legate de prepararea alimentelor. Începând cu capitolul al 3-lea, volumul prezintă obiceiuri referitoare la alimentaţie, agricultură, port şi sărbători. Un deosebit merit al volumului este analiza obiceiurilor din punct de vedere al originii şi al evoluţiei lor, precum şi al preluării anumitor elemente de la popoarele învecinate. În primii ani după colonizare, în alimentaţie s-au folosit, în mare măsură, legumele iar, mai târziu, se preferau mâncărurile preparate din carne de porc. Autorul evidenţiază faptul că evoluţia obiceiurilor alimentare a fost influenţat, pe de-o parte, de mediul geografic, iar, pe de altă parte, de modul de viaţă al etniilor conlocuitoare. Printre principalele alimente se pot aminti: pâinea, supa, legumele, făina, şi mâncărurile din carne. În familiile şvăbeşti deosebit de preţuită a fost pâinea. Înainte de a tăia pâinea, se făcea de 3 ori semnul crucii peste ea. Copiii au fost, astfel, educaţi încât, după mâncare, să nu lase, cumva, resturi de pâine, iar dacă o bucată a căzut pe podea, aceasta a fost sărutată. Credinţa era foarte importantă în viaţa coloniştilor, de aceea, volumul ne oferă o bogată descriere a sărbătorilor religioase. Hramul bisericii (Kirchweich-ul) este considerat cea mai frumoasă şi mai însemnată dintre sărbătorile religioase. Cu elemente specifice şvăbeşti ca pomul de mai, buchetul de rozmarin, portul, dansurile, întreaga organizare a sărbătorii, hramul bisericii contribuie, în mare măsură, la păstrarea solidarităţii din cadrul comunităţilor rurale.

În foarte puţine lucrări se pune accentul pe analiza actualei situaţii în ceea ce priveşte păstrarea identităţii etnice. În ultimul capitol, autorul se ocupă de perspectivele şvabilor dunăreni, accentuând că, în ciuda emigrărilor masive, mai sunt încă reale şanse pentru păstrarea identităţii acestei etnii, cei rămaşi fiind capabili de a conserva şi

perpetua elementele culturii germane.

Această carte este de mare folos pentru noi toţi, locuitori ai unei regiuni multietnice, oferind posibilitatea de a cunoaşte o etnie cu care, zi de zi, intrăm în contact, sub formă de vecinătate, de prietenie, sau chiar de rudenie.

De aceea, o recomandăm, nu doar specialiştilor, ci tuturor celor care sunt dornici să cunoască modul de viaţă al şvabilor dunăreni de la colonizare până în zilele noastre. (**Andrea Bertici**)

2. Hans Gehl, *Wörterbuch der donauschwäbischen Baugewerbe, (Dicţionar pentru meseria de constructor la şvabii dunăreni),* Stuttgart, Jan Thorbecke Verlag, 2000, 505 p. + 22 p. – terminologia meseriei de constructor;

3. Idem, *Wörterbuch der donauschwäbischen Bekleidungsgewerbe, (Dicţionar pentru meseria croitoriei la şvabii dunăreni),* Jan Thorbecke Verlag, 1997;

4. Idem, *Wörterbuch der donauschwäbischen Landwirtschaft, (Dicţionar pentru agricultori la şvabii dunăreni),* Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2003, 566 p. + 22 p.– terminologia meseriei de agricultor.

Specializat în domeniul dialectologiei şi etnografiei, dr. Hans Gehl este un autor consacrat al dicţionarelor privind terminologia meseriilor tradiţionale ale şvabilor dunăreni. Cele trei volume se referă la meseriile de constructor, croitor, şi agricultor, fiind publicate în anii 1997-2003, în cadrul Institutului Şvabilor Dunăreini din Tübingen. Fondat în anul 1987, Institutul se ocupă de cercetarea şvabilor dunăreni, specializându-se pe mai multe domenii: cercetarea istoriei şi evoluţiei şvabilor dunăreni în localităţile colonizate, problema migrării, a integrării în noile comunităţi, precum şi pe formarea dialectelor locale. Dr. Hans Gehl este coordonator al Secţiei de Dialectologie şi Etnografie, a cărui obiectiv este cercetarea şi prezentarea ştiinţifică a dialectului german în teritoriile colonizate, a terminologiei specifice diferitelor profesii (rurale şi urbane) şi al interferenţei cu celelalte etnii din Europa de Est.

Sursa cercetării documentare o constituie interviurile cu persoane din localităţile teritoriilor colonizate (peste 1900 de interviuri sunt realizate, între anii 1987-1998, de către dr. Hans Gehl, iar 100, efectuate între anii 1958-1965, sunt preluate de la alte instituţii: Institutul pentru limba germană din Mannheim, Catedra de germanistică din Budapesta, Institutul Johannes Künzig din Freiburg). Dicţionarul este rezultatul prelucrării a circa 1000 de interviuri având cu tema centrală meseriile de croitor, constructor şi agricultor.

Primele două dicţionare, apărute în anii 1997 şi 2000, se referă la limbajul utilizat de meşteşugarii şvabi în domeniile construcţiilor şi croitoriei. Acestea cuprind termeni referitori la limbajul tehnic al meşterilor, la atelier, materiale de lucru şi uneltele utilizate în procesul muncii etc. Limbajul tehnic utilizat de către meşteşugari cuprinde atât cuvinte din dialectul local, cât şi din limbajul tehnic. Acest limbaj este influenţat atât de dezvoltarea dialectului, datorită influenţelor istorice, cât şi de impactul popoarelor învecinate. Sosind din diverse locuri de baştină, cu diferite dialecte (franceză, palatină, bavareză, alemană, şvabă, etc.), în decursul secolelor, acest limbaj a trecut prin schimbări, dezvoltându-se aşa numite zone dialectale. Limbajul s-a uniformizat,. prima dată, la nivelul localităţii, astfel încât limba de circulaţie s-a format din dialectul adus din locul de baştină, ori din amestecul a mai multor dialecte. În partea introductivă a dicţionarelor sunt tratate specificităţile acestor dialecte, menţionând zonele de răspândire a acestora.

Categoria meşteşugarilor s-a distins, în mai multe privinţe, de categoria ţăranilor: în localităţile unde numărul meşteşugarilor era mare, aceştia au avut bune contacte cu intelectualitatea şi cu autorităţile satului, astfel încât, la petreceri sau la hramul bisericii, ei au ocupat locuri separate, neavând contacte cu ţăranii, iar căsătoriile dintre cele două grupe sociale nu erau bine văzute. Diferenţele se observau la îmbrăcăminte, tipul de construcţie al gospodăriei şi limbaj. În timp ce ţăranii păstrau formele tradiţionale de port şi de organizare a gospodăriei, meşteşugarii se orientau spre modă. În secolele XVIII şi XIX în administraţia publică, şcoli, comerţ s-a utilizat un limbaj austriac cu caracteristici bavareze. De aceea, limbajul specific al meşteşugarilor este alcătuit din limbajul specific tehnic, din elemente ale dialectului local şi din elemente ale limbajului de circulaţie bavareză şi austriacă.

Publicat în anul 2003, "Dicţionarul agriculturii şvabilor dunăreni" cuprinde termeni referitori la lucrările agricole, organizarea gospodăriei ţărăneşti, instrumentarul agricol şi utilizarea lui, la plante, animale ş.a.m.d. Limbajul utilizat de ţărani, datorită puţinelor contacte cu exteriorul localităţii, este, în mai mare măsură, influenţat de dialectul local decât în cazul limbajului utilizat de meşteşugari. Specific pentru agricultura şvăbescă a fost asolamentul trienal, iar în dezvoltarea gospodăriilor ţărăneşti un mare rol l-au avut cultivarea cerealelor şi creşterea animalelor.

Recomandăm aceste volume, în primul rând, specialiştilor din domeniul etnografiei şi lingvisticii, care, datorită amplei culegeri de cuvinte referitoare la viaţa şvabilor dunăreni şi la dialectele utilizate, poate fi un mare ajutor în cercetarea şvabilor, dar şi în cercetarea relaţiilor interetnice din zonele de colonizare. Fiecare termen conţine varianta fonetică, referiri la dialect, explicaţia acestuia şi trimiteri la cuvintele din dicţionar cu conţinuturi asemănatoare. Este de remarcat ilustrarea pe hartă a teritoriilor de colonizare şi a localităţiilor, iar explicaţia anumitelor termeni este însoţită de materiale grafice. (**Andrea Bertici**)